www.edcbmj.ir e-ISSN: 2345-5284

Education Strategies in Medical Sciences (ESMS)

Journal homepage: www.edcbmj.ir/en e-ISSN: 2345-5284

Baqiyatallah University of Medical Sciences

The relationship between the Sense of rejection and understanding of the educational environment with the academic progress of students with the mediating role of mental health in the distance education system

Hossien Najafi

Assistant Professor, Department of educational sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran

**Corresponding author:* Hossien Najafi, Assistant Professor, Department of educational sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran.
E-mail:hossien_najafi@pnu.ac.ir

Article Info

Keywords: *Sense of Rejection, Mental Health, Understanding the Learning Environment, Academic Achievement, Distance Education system.*

Abstract

Introduction: Because the most important function of education is to create learning, and in this regard, various positive and negative factors are effective in the learning and academic progress of learners. Therefore, the main purpose of the research was to investigate the relationship between the Sense of Rejection and understanding of the educational environment with the academic progress of students with the mediating role of mental health in the distance education system.
Methods: This research has been done in a descriptive and survey way. The statistical population of the research consisted of 1100 students of Payame Noor University, Khalkhal Center, in the second semester of 2018-2019 academic year, and 258 people were selected as a sample using stratified random sampling (according to gender and and academic discipline) and with the help of Karjesi and Morgan tables. To collect the primary research data, library studies and field method based on standardized questionnaires of Goodenow's Sense of Rejection, Erickson and Noonan's mental health, and understanding of Renshaw's educational environment were used. In addition, the students'GPA of the last semester was used as a measure of academic achievement. Finally, correlation coefficient was used to explain the relationships between variables and structural equations based on LISREL 8.5 software were used for modeling.
Results: The initial findings of the research showed that the correlation coefficient between the Sense of rejection and understanding of the educational environment with academic achievement with the mediating role of mental health at the alpha level of 0.01 has a relationship of -0.256-0.189 and-0.156 respectively. It was calculated as negative, but there was a positive relationship between understanding of the educational environment and academic achievement with the mediating role of mental health, 0.142 and 0.343, respectively. The final finding of the research based on structural analysis also showed that mental health and understanding of the educational environment were able to positively explain the academic progress of students ($p< 0.001$, $\beta= 0.27$ and $\beta= 0.54$).
Conclusion: The final results of the research showed that a positive understanding of the educational environment and the mental health of students in distance learning environments lead to academic progress, but the Sense of Rejection hinders the academic progress of students.

Copyright © 2020, Education Strategies in Medical Sciences (ESMS). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
دوره ۱۸، شماره ۶، ۱۴۰۴
صفحات: ۱۰۰-۹۱

رابطه بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی سلامت ذهنی در نظام آموزش از دور

حسین نجفی
استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

* نویسنده مسوول: حسین نجفی، استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
ایمیل: hossien_najafi@pnu.ac.ir

چکیده

مقدمه: از آنجا که مهمترین کارکرد آموزش، ایجاد یادگیری است و در این راستا عوامل مثبت و منفی مختلفی در یادگیری و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان موثر است. بنابراین، هدف اصلی تحقیق بررسی رابطه بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی سلامت ذهنی در نظام آموزش از دور بود.

روش ها: این پژوهش، به صورت توصیفی و پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل1100 نفر از دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خلخال در نیمسال دوم تحصیلی۹۸-۱۳۹۷ بود که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای (برحسب جنسیت و رشته تحصیلی) و با کمک جدول کرجسی و مورگان ۲۵۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع آوری اطلاعات اولیه تحقیق، از مطالعات کتابخانه ای و روش میدانی مبتنی بر پرسشنامه های استاندارد شده احساس عدم پذیرش گودیناف، سلامت ذهنی اریکسون و نونان و درک از محیط آموزش رنشاو، به همراه نمرات پایان ترم تحصیلی دانشجویان استفاده شد. سرانجام برای تبیین روابط بین متغیرها هم، از ضریب همبستگی و برای مدل سازی، از معادلات ساختاری مبتنی بر نرم افزار LISREL 8.5 استفاده شد.

یافته ها: یافته های اولیه تحقیق نشان داد که ضریب همبستگی بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سلامت ذهنی در سطح آلفای ۰/۰۱ به ترتیب،۰/۲۵۶- ،۰/۱۸۹- و ۰/۱۵۶- دارای رابطه منفی محاسبه شد، اما بین درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سلامت ذهنی به ترتیب ۰/۱۴۲ و ۰/۳۴۳ دارای رابطه مثبت به دست آمد. یافته نهایی تحقیق مبتنی بر تحلیل ساختاری نیز نشان داد که سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش نیز به ترتیب (۰/۰۰۱> p ،۰/۲۷ و ۰/۵۴=) βقادر به تبیین مثبت پیشرفت تحصیلی دانشجویان بود.

نتیجه گیری: نتایج نهایی تحقیق نشان داد که درک مثبت از محیط آموزشی و سلامت ذهنی دانشجویان در محیط های آموزش از دور، موجب پیشرفت تحصیلی، اما احساس عدم پذیرش، مانع پیشرفت تحصیلی دانشجویان می شود.

واژگان کلیدی: احساس عدم پذیرش، سلامت ذهنی، درک از محیط آموزش، پیشرفت تحصیلی، نظام آموزش از دور

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

مقدمه

امروزه یکی از آفت های بزرگ تعلیم و تربیت هر نظام آموزشی، که همه ساله به میزان زیادی؛ امکانات، منابع و استعداد های بالقوۀ انسانی را هدر می دهد، پدیده شکست تحصیلی است [۱]. کاهش شکست تحصیلی و افزایش پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان، یکی از مهمترین دغدغه ی متولیان نظام آموزشی هر کشوری به شمار می رود [۲]. در این راستا، پیشرفت تحصیلی (Academic Achievement) را می توان نتیجه و ثمره تلاش فرد در رابطه با فعالیت‌های آموزش رسمی در بستر فرایند یاددهی- یادگیری دانست [۳]. بر این اساس، پیشرفت تحصیلی به عنوان مهمترین شاخص اثربخشی نظام های آموزشی و به تبع آن رشد و توسعه همه جانبه کشورها تلقی می شود. از اینرو، با توجه به اهمیت آموزش و به تبع آن آموزش از دور (Distance Education) برای ارتقای کیفیت و بهبود پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان؛ روانشناسان و کارشناسان تربیتی به دنبال مطالعه متغیرهای مرتبط با پیشرفت تحصیلی هستند. بر این اساس، مطالعه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی در محیط های آموزش از دور مسأله ای پیچیده است [۴] و این امر منجر به بروز نگرانی ها و مشکلاتی برای یادگیرندگان آموزش از دور می شود [۵]. آموزش از دور به عنوان رویکرد آموزشی (Educational Approach) نوین مبتنی بر کاربرد اینترنت، اینترانت و اکسترانت در محیط های آموزشی تعاملی (Interactive)، علی رغم مزایای فراوان، دارای مهمترین نقطه ضعف تحت عنوان نگرانی های عاطفی و ارتباطات اجتماعی است [۶]. این نگرانی های ناشی از عدم ارتباطات در محیط های آموزش از دور ممکن است، تأثیرات منفی در روند تکامل فردی و فرایند های شناختی و یادگیری یادگیرندگان داشته باشد [۷]. یکی از نگرانی هایی که منجر به نتایج منفی در محیط های آموزش از دور شده، داشتن احساس عدم پذیرش (Sense of Rejection) است [۸]. در نظام آموزش از دور به جای استفاده از آموزش چهره به چهره کلاسی و ارتباطات عاطفی، بر تعاملات آموزشی مبتنی بر ابزارها و چندرسانه ای ها تاکید می شود. به عبارتی، نظام آموزش از دور به جای ارتباطات عاطفی، بر تعاملات (Interaction) آموزشی تاکید دارد و همین امر فرایند یاددهی- یادگیری را با چالش جدی کیفیت یادگیری در قالب احساس عدم پذیرش این نوع محیط آموزشی مواجهه کرده است [۹]. احساس عدم پذیرش، نوعی ادراک در فرد است که احساس می کند، مورد احترام، پذیرش و حمایت دیگران نیست و فردی که این تجربه را دارد، خود را بخشی از محیط دیگران نمی داند [۱۰]. به عبارتی، عدم پذیرش را می توان به عنوان فقدان احساس تعلق و نوعی محرومیت از محیط (آموزشی) تلقی کرد [۱۱]. در این راستا، محرومیت یا ترد از محیط (آموزشی) به شدت با مشکلات عاطفی، رفتاری و ارتباطی؛ از جمله تنهایی، افسردگی، عدم انگیزش تحصیلی و عدم موفقیت تحصیلی همراه است [۱۲]. به همین دلیل، Cemallar [۱۳] معتقد است که حس عدم پذیرش عامل مهم ناکامی تحصیلی بوده و افرادی که پیشرفت تحصیلی پایینی دارند، در مقایسه با افرادی که پیشرفت تحصیلی بالایی دارند، سطح بالاتری از احساس عدم پذیرش را دارا هستند. با این بیان، باید گفت که احساس عدم پذیرش عامل مهمی است که می تواند بر انگیزش و پیشرفت تحصیلی و جنبه های روانی و ارتباطات اجتماعی افراد تأثیر منفی داشته باشد [۱۴]. بر این اساس، یکی از مهمترین مولفه های آموزشی چه در نظام آموزش سنتی و چه نظام آموزش از دور، سلامت ذهنی (Mental Health) است که اشاره به باورداشت ها، برداشت ها و ارزیابی‌های مثبت یادگیرنده در رابطه با گرایش به انجام رفتارهای یادگیری، آموزشی، پژوهشی و کارآفرینی دارد [۱۵] که در این راستا، این باورداشت ها و برداشت های یادگیرنده، ممکن است نقش مهمی در رشد و توسعه سلامت ذهنی او داشته باشد. به عبارتی، سلامت ذهنی با دو جزء ضروری سروکار دارد. یکی اینکه اعتقاد به توانایی های شناختی و یادگیری از طریق تلاش و کوشش فردی هدفمند، رشد و توسعه می یابد و دیگری اینکه دستیابی به اهداف و انتظارات آموزشی از پیش تعیین شده، دور از دسترس نیست. از این رو، باورداشت هایی که منجر به احساسات و گرایش های منفی در یادگیرنده می شود، ممکن است تاثیرات منفی بر سلامت ذهنی داشته باشد [۱۶] که نتایج تحقیقات McMahon, Wernsman & Rose [۱۷] این امر را تایید کرده اند. متغیر سوم این مطالعه، درک از محیط آموزشی (Understanding of the Educational Environment) است که می‌توان آن را به عنوان انتظارات یادگیرنده و درک او از محیط های آموزشی در نظر گرفت. یک محیط آموزشی استاندارد برای ارائه آموزش باکیفیت، یک اصل مهم و حیات در فرایند یاددهی- یادگیری است. بنابراین درک افراد از محیط آموزشی، تبیین کننده نوع رفتارها، برداشت ها، نگرش ها و انتظارات آنها از محیط آموزشی و به تبع آن پیشرفت تحصیلی است [۱۸]. بر این اساس، هر چند یادگیری الگو ها و روش های یادگیری اهمیت فراوانی دارند، اما محیط آموزشی و درک یادگیرنده از محیط آموزشی نیز بر برآیند آموزش و کیفیت یادگیری یادگیرندگان تأثیر دارد. بنابراین، محققان حوزه آموزش و تعلیم و تربیت نشان داده اند که عواقب شناختی، انگیزشی، عاطفی و رفتاری در یادگیرندگان به طور زیادی تحت تأثیر ویژگی های محیط آموزشی از قبیل جو یادگیری، کیفیت آموزش و ساختار کلاس درس است [۱۹]. بر این اساس، یکی از مهمترین

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

انتظارات آموزشی مبتنی بر نظام آموزش از دور، درک از محیط های آموزشی است که باعث ایجاد ارتباط مثبت و تعامل سازنده بین یاددهنده با یادگیرندگان می شود که سرانجام این ارتباطات مثبت و تعاملات سازنده بر روابط، مشارکت و عملکرد تحصیلی یادگیرندگان اثر مثبت دارد [۲۰]، از سوی دیگر، فردی که خود را به عنوان بخشی از محیط آموزشی می داند، دارای انتظارات معنادار و سطوح پیشرفت تحصیلی بالاتری نیز است [۲۱]. از این رو، درک درست و داشتن تجربیات مثبت از محیط آموزشی، به عنوان مهمترین عنصر در شکل دادن به انتظارات فرد در فرایند یاددهی- یادگیری محسوب می شود. بنابراین، با توجه به مطالب بالا، داشتن سطح بالایی از سلامت ذهنی همراه با احساس پذیرش مثبت، ارتباط نزدیکی با درک محیط آموزشی و پیشرفت تحصیلی دارد [۲۰] که در این راستا، سطوح بالای سلامت ذهنی، اجتماعی و احساسی؛ به یادگیرنده کمک می کند تا با تجربیات منفی؛ مقابله و در شکل دادن به احساسات، شناخت و رفتار خود نتایج مثبتی را کسب نماید. به همین دلیل، سلامت ذهنی به طور معناداری بر پیشرفت تحصیلی نه تنها به طور مستقیم، بلکه از طریق رفتارهای اجتماعی نظیر درک و برداشت های مثبت یادگیرندگان نسبت به محیط آموزشی، اثرات مثبت دارد [۲۲]. با این بیان، می توان گفت که سلامت ذهنی در برابر حس عدم پذیرش، می تواند بر پیشرفت تحصیلی اثرگذار باشد. از سوی دیگر، درک مثبت از محیط آموزشی نیز می تواند، از یک سو، اثرات منفی عدم احساس پذیرش را کاهش و از سوی دیگر، پیشرفت تحصیلی را افزایش دهد؛ چرا که داشتن درک مثبت از محیط های آموزشی، نشان دهنده انگیزه تحصیلی بالا و مشارکت فعالانه در فعالیت های تحصیلی است، طوری که یادگیرندگان با اهداف و انتظارات آموزشی سطح بالاتر، دارای پیشرفت تحصیلی بالاتری نیز می شوند [۲۳]. بر این اساس است که Allen & Bowles [۲۴] معتقدند، افرادی که دارای پیشرفت تحصیلی بالایی هستند، دارای فعالیت های تحصیلی معنادار و سطوح تحصیلات بالاتر هستند. در این راستا، علاوه بر تأثیر رابطه مستقیم بین پیشرفت تحصیلی و درک مثبت از محیط آموزشی، این درک می تواند اثرات غیر مستقیم قابل توجهی بر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان داشته باشد؛ چرا که، پیشرفت تحصیلی می تواند به عنوان یک تمایل یا تلاش یادگیرنده به منظور حفظ وظایف تحصیلی و رسیدن به درک درستی از محیط آموزشی لحاظ گردد [۲۲]. به همین دلیل، داشتن درک درست و مثبت از محیط های آموزشی می تواند نقش مهمی را در فعالیت های تحصیلی و پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان ایفا کند [۲۳]. علاوه براین، Adelabu [۲۵] اظهار داشت که درک درست و مثبت از محیط های آموزشی، مهمترین نقش را در پیشرفت تحصیلی دارا است. از این رو، یادگیرندگانی با رفتارهای هدفمند و سطوح بالای درک محیط های آموزشی، دارای پیشرفت تحصیلی بالاتری نیز هستند [۸]؛ چرا که داشتن انتظارات آموزشی مثبت می تواند نقش مهمی در باورداشت های یادگیرندگان در باب پیشرفت تحصیلی داشته باشد. علاوه براین، سلامت ذهنی و درک محیط های آموزشی ممکن است، نقش تبیین کننده در ارتباطات بین احساس عدم پذیرش و پیشرفت تحصیلی داشته باشند، طوری که می توانند اثرات منفی عدم پذیرش بر پیشرفت تحصیلی را کاهش دهد. بنابراین، با توجه به مبانی نظری و پیشینه تحقیق، احساس ترد و عدم پذیرش در محیط های آموزش از دور می تواند به عنوان یک عامل اصلی در کاهش سلامت ذهنی، درک محیط های آموزشی و پیشرفت تحصیلی لحاظ گردد [۱۵]. علاوه براین، تحقیقات زیادی نشان داده اند که سلامت ذهنی و درک محیط آموزشی با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت دارند [۲۳، ۲۶]. بر این اساس، از آنجا که اکثر دانشگاه ها و موسسات آموزشی در سال های اخیر به استفاده از سیستم های تعاملی مبتنی بر نظام آموزش از دور و الکترونیکی گرایش داشته و کمتر از آموزش های چهره به چهره استفاده می کنند و این خود بزرگترین نقطه ضعف این سیستم آموزشی تلقی می شود و همین امر منجر به دلزدگی و عدم پذیرش و درک درست از محیط های آموزش از دور شده است. به همین دلیل، نه در تحقیقات داخلی و نه در تحقیقات خارجی اشاره مستقیمی به رابطه بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی سلامت ذهنی دانشجویان نظام آموزش از دور نشده است که مدل مفهومی تحقیق در قالب شکل۱ ارایه شده است.

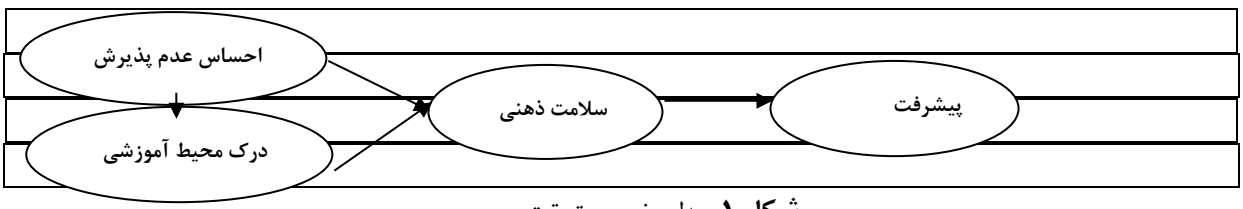

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

بنابراین، بر اساس مدل مفهومی، این تحقیق در جهت پاسخگویی به سوالات زیر است:

آیا بین درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سلامت ذهنی دانشجویان رابطه وجود دارد؟

آیا بین احساس عدم پذیرش با پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سلامت ذهنی دانشجویان رابطه وجود دارد؟

مدل مناسب تجربی تحقیق چگونه است؟

روش

از آنجا که هدف اصلی تحقیق، بررسی رابطه بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی سلامت ذهنی در نظام آموزش از دور (دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خلخال) بود و سیستم آموزشی دانشگاه پیام نور نیز مبتنی بر نظام آموزش از دور و در قالب آموزش نیمه حضوری و غیر حضوری است. لذا تحقیق به صورت توصیفی و پیمایشی انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل۱۱۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خلخال در نیمسال دوم تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای(برحسب جنسیت و رشته تحصیلی) و با کمک جدول کرجسی و مورگان ۲۵۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند (جدول۱).

جدول۱. توزیع جامعه و نمونه آماری به تفکیک جنسیت و رشته علمی

متغیر		جامعه		نمونه	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۴۶۲	۳۰	۱۲۰	۴۳
	زن	۶۳۸	۷۰	۱۳۸	۵۷
	کل	۱۱۰۰	۱۰۰	۲۵۸	۱۰۰
رشته تحصیلی	علوم انسانی	۷۱۷	۵۵	۱۷۲	۶۴
	علوم پایه	۳۸۳	۳۴	۸۶	۳۶
	کل	۱۱۰۰	۱۰۰	۲۵۸	۱۰۰

قبل از جمع آوری داده ها، دانشجویان در مورد اهداف تحقیق و پرسشنامه، مطلع و موافقت خود را جهت تکمیل همه فرم های پرسشنامه به طور کامل اعلام کردند. بعد از موافقت دانشجویان، پرسشنامه بین آنها توزیع و با پیگری دو هفته ای جهت توضیحات اضافی و مخدوش بودن و ناقص بودن برخی پرسشنامه ها، سرانجام همه پرسشنامه ها برگشت داده شد. برای جمع آوری **اطلاعات اولیه** تحقیق **از مطالعات کتابخانه ای و روش میدانی مبتنی بر پرسشنامه ها**ی استاندارد شده احساس عدم پذیرش، **سلامت ذهنی** و درک از محیط آموزش، به همراه نمرات پایان ترم تحصیلی دانشجویان استفاده شد. برای تبیین روابط بین متغیر ها نیز، از ضریب همبستگی و برای مدل سازی، از معادلات ساختاری (تجزیه و تحلیل مسیر با متغیرهای پنهان) مبتنی بر نرم افزار LISREL 8.5 استفاده شد.

پرسشنامه احساس عدم پذیرش: از پرسشنامه Goodenow[۲۷] حساسیت روانشناختی نسبت به میزان عضویت در مدرسه The Psychological Sense of School Membership Scale) جهت ارزیابی احساس عدم پذیرش در محیط آموزشی استفاده شد. این پرسشنامه ۱۸ سوالی در ۵ مقیاس لیکرتی از ۱= در واقع درست نیست تا ۵ = کاملا درست است. همچنین این پرسشنامه شامل پنج بعد «حس تعلق»، «حس پذیرش»، «حس همکاری»، «حس ترد» و «حس ناامنی » می باشد. به عنوان مثال: زیر مجموعه احساس ترد شدن شامل« برای افرادی مثل من در اینجا پذیرفتنش، سخت است»، «گاهی اوقات احساس می کنم که من به اینجا تعلق ندارم» و « معلمان در اینجا به افرادی مانند من علاقه مند نیستند» است. Arslan [۸] آلفای کرونباخ پرسشنامه احساس عدم پذیرش را ۷۰ درصد اعلام کرده و در این تحقیق آلفای کرونباخ پرسشنامه، ۷۵ درصد گزارش شده است.

پرسشنامه سلامت ذهنی: پرسشنامه سلامت ذهنی Erickson & Noonan[۲۸] تاکید بر سلامت ذهنی یادگیرنده (Student Mental Health Questionnaire) جهت سنجش پیشرفت تحصیلی در قالب دو خرده مقیاس باور به توانایی های شخصی و باور به توانایی های رشدی مبتنی بر تلاش فردی دارد. این پرسشنامه دارای چهار بعد است (جدول۲).

ابعاد پرسشنامه سلامت ذهنی

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

قدرت یادگیری و تمرین کردن	قدرت تصمیم گیری	تلاش و کوشش بیشتر	امید به کسب موفقیت

جدول ۲. ابعاد پرسشنامه سلامت ذهنی

این پرسشنامه ۱۳ سوالی در ۵ مقیاس لیکرتی (از خیلی موافقم تا خیلی مخالفم)، برای اندازه گیری پیشرفت تحصیلی مثبت روانشناختی یادگیرندگان در محیط آموزشی به کار می رود که بر اساس تحقیقات Erickson & Noonan [۲۸] مقدار آلفای کرونباخ پرسشنامه ۸۵ درصد و در این تحقیق ۸۲ درصد اعلام شده است.

پرسشنامه درک از محیط آموزش: از پرسشنامه درک از محیط آموزش Renshaw (Understanding of the Eeducational Environment) به عنوان خرده مقیاس سلامت ذهنی یادگیرنده جهت ارزیابی درک و انتظارات مثبت از محیط آموزش برای دستیابی به اهداف یادگیری استفاده می شود[۲۹]. "احساس می کنم در کلاس ها، بسیار مهم هستم"، "من معتقدم که چیزهایی که در مدرسه یاد می گیرم، در زندگی به من کمک خواهد کرد". این پرسشنامه ۲۰ سوالی در ۵ مقیاس لیکرتی (از خیلی موافقم تا خیلی مخالفم) برای اندازه گیری میزان انتظارات و درک فرد از محیط آموزشی به کار می رود که بر اساس تحقیقات Reshow [۲۹] آلفای کرونباخ پرسشنامه ۸۱ درصد و در این تحقیق ۷۹ درصد اعلام شده است.

پیشرفت تحصیلی: از نمرات پایان ترم دانشجویان، جهت معیار پیشرفت تحصیلی استفاده شد. در این راستا، نمرات پایان ترم دانشجویان بعد از تایید توسط سازمان مرکزی از آموزش دانشگاه گرفته و وارد نرم افزار تحلیل شد.

برای تجزیه و تحلیل داده های تحقیق از آمار توصیفی و آمار استنباطی، طوری که برای بررسی میزان ارتباط، از ضریب همبستگی پیرسون مبتنی بر نرم افزار SPSS 22 و برای مدل سازی از معادلات ساختاری (تجزیه و تحلیل مسیر با متغیرهای پنهان) مبتنی بر نرم افزار LISREL 8.5 استفاده شد.

یافته ها

تحلیل داده ها در دو مرحله انجام شد. در مرحله اول، از ضریب همبستگی متغیرها و در مرحله دوم، از مدل اندازه گیری و معادلات ساختاری استفاده شد (جدول۳).

جدول 3. نتایج مربوط به همبستگی **متغیر ها**

متغیر ها	عدم پذیرش	سلامت ذهنی	درک از محیط آموزش	پیشرفت تحصیلی	چولگی	کشیدگی	خطای استاندارد
عدم پذیرش	۱	-۰/۲۵۶	-۰/۱۸۷	-۰/۱۵۶	۰/۰۶۲	۰/۴۹۸	۳/۴۱
سلامت ذهنی	-۰/۲۶۵	۱	۰/۶۲۰**	۰/۱۴۲	-۰/۵۱۷	-۰/۶۳۹	۲/۷۲
درک از محیط آموزش	-۰/۱۸۹	۰/۶۲۰	۱	۰/۳۴۳**	-۰/۵۶۷	-۰/۱۸۸	۲/۳۸
پیشرفت تحصیلی	-۰/۱۵۶**	۰/۱۴۲**	۰/۳۴۳**	۱	۱/۰۶۴	۰/۸۶۰	۴/۹۲

از آنجا که مقدار چولگی و کشیدگی متغیرها، بین ۰/۶۳۹- و ۱/۰۶۴ است، بنابراین، متغیرها دارای توزیع نرمال می باشد. ضریب همبستگی پیرسون بین احساس عدم پذیرش با درک از محیط آموزش و پیشرفت تحصیلی با نقش میانجی سلامت ذهنی، در سطح آلفای ۰/۰۱ به ترتیب،۰/۲۵۶-،۰/۱۸۹- و ۰/۱۵۶- دارای رابطه منفی محاسبه شد، اما بین پیشرفت تحصیلی و درک از محیط آموزش با سلامت ذهنی به ترتیب ۰/۱۴۲ و ۰/۳۴۳ دارای رابطه مثبت به دست آمد. اما برای تعیین میزان اثر احساس ترد شدن، سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش؛ به عنوان سازه های پنهان بر پیشرفت تحصیلی به عنوان شاخص این سازه، از مدل اندازه گیری استفاده شد. بنابراین یافته های حاصل از تجزیه و تحلیل مدل اندازه گیری نشان داد که مدل اندازه گیری تناسب خوبی با داده ها دارد (شکل۲).

ایتم ۲ ایتم ۳ ایتم ٤

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

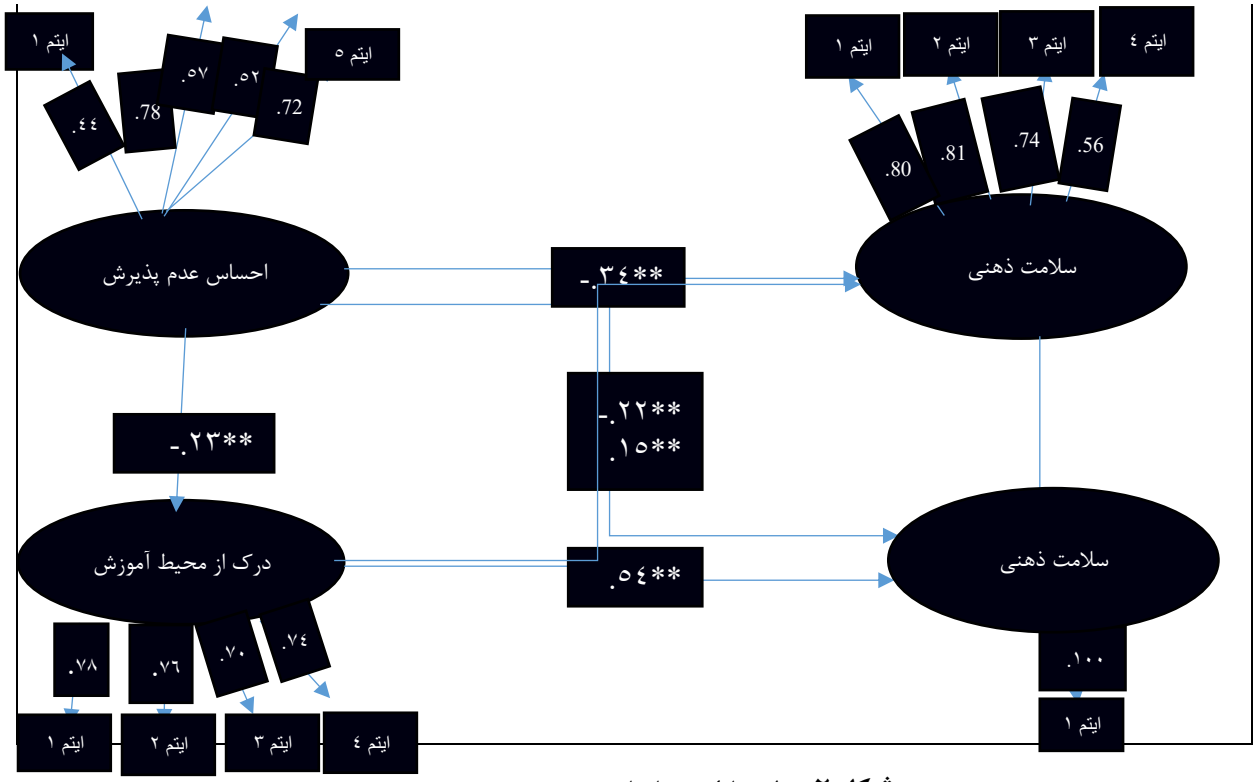

شکل ۲. مدل معادلات ساختاری

براساس شکل۲ احساس عدم پذیرش، باعث اثرات منفی بر سلامت ذهنی (β=-۰/۲۳،p <۰/۰۰۱)، درک از محیط آموزش (β = -۰/ ۳۴،p<۰/۰۰۱) و پیشرفت تحصیلی (β = -۰/۱۵، p <۰/۰۰۱)، (قبل از ورود متغیر میانجی (β= -۰/۲۲،p <۰/۰۵) شد. سلامت ذهنی نیز به طور مثبت پیشرفت تحصیلی دانشجویان را پیش بینی کرد (β =۰/۵۴ ،p <۰/۰۰۱). همچنین، درک از محیط آموزش به طور مثبت، پیشرفت تحصیلی را پیش بینی کرد (β =۰/۲۸،p <۰/۰۰۱). علاوه براین، سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش به طور جزئی ارتباط بین عدم پذیرش و پیشرفت تحصیلی را پیش بینی کرد. علاوه براین، عدم پذیرش، سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش با هم ۲۷ درصد از کل واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش بینی کردند. نتیجه نهایی اینکه سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش به عنوان عوامل میانجی کاهش دهنده تاثیرات منفی احساس عدم پذیرش بر پیشرفت تحصیلی عمل کردند.

بحث

هدف اصلی تحقیق، بررسی رابطه بین احساس عدم پذیرش و درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی دانشجویان با نقش میانجی سلامت ذهنی در نظام آموزش از دور بود. نتیجه اولیه تحقیق (سوال اول) نشان داد که سلامت ذهنی به عنوان عامل میانجی، تبیین کننده روابط بین درک از محیط آموزش با پیشرفت تحصیلی است که نتیجه این بخش از تحقیق با نتایج تحقیقات الماز و آی پای (Eryılmaz & Aypay)، کمبل(Campbell) و شوکولاکو (Shkullaku) همسویی دارد. در تبیین این بخش می توان گفت، افرادی که دارای سطح بالایی از سلامت ذهنی بوده یعنی دارای نگرش مثبت مبتنی بر تلاش بیشتر، امید به کسب یادگیری و قدرت تصمیم گیری بالا هستند، به لحاظ تحصیلی نیز موفق هستند. به عبارتی، داشتن درک درست و انتظارات بالای اهداف آموزشی، بر انگیزش، امید به کسب یادگیری و تلاش بیشتر تاثیر دارد و این امر پیشرفت تحصیلی را تحت تاثیر قرار می دهد. بر این اساس، افرادی که دارای اهداف و انتظارات بالای آموزشی هستند، از لحاظ تحصیلی نیز موفق ترند؛ طوری که افراد دارای پیشرفت تحصیلی بالا، دارای فعالیت ها و انتظارات آموزشی معنی دارتری نیز هستند. در کل می توان گفت عامل سلامت ذهنی به عنوان سازه ای روانشناختی می تواند یکی از عوامل اصلی پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان تلقی شود[۳۱،۳۰،۱۲].

نتیجه دیگر تحقیق (سوال دوم) نشان داد که بین احساس عدم پذیرش با پیشرفت تحصیلی با عامل واسطه ای سلامت ذهنی رابطه منفی وجود دارد که نتیجه این بخش از تحقیق با نتایج تحقیقات باغبانی (Babakhani)، تلف و ارگان (Telef&Ergün) و کمبل (Campbell) همسویی دارد. در تبیین این بخش می توان گفت حس عدم پذیرش به عنوان یکی از تبعات عدم ارتباطات عاطفی در محیط آموزشی ممکن است، منجر به مشکلات احساسی، رفتاری، ارتباطی و یادگیری نظیر

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

افسردگی، تنهایی، عدم انگیزش و پیشرفت تحصیلی شود. بر این اساس، اگر یادگیرنده خود را به عنوان عامل رد یا حذف در محیط آموزشی حس کند، ممکن است باعث غیبت و ترک تحصیل او شود. از این رو، این حس منفی ممکن است، بر روابط عاطفی، قدرت تصمیم گیری، مشارکت در فعالیت‌های آموزشی، انگیزه تحصیلی و امید به کسب یادگیری یادگیرندگان با هم در محیط های آموزشی تاثیر منفی داشته باشد و همین امر نیز بر پیشرفت تحصیلی آنها تاثیر منفی خواهد داشت. بر این اساس، یادگیرندگانی که دارای سطح پایینی از احساس عدم پذیرش هستند، دارای سطح پایینی از درک درست از محیط آموزشی نیز می شود و این درک نادرست و انتظارات پایین، پیشرفت تحصیلی آنها را تحت تاثیر قرار می دهد [۳۰،۱۶،۱۱].

نتیجه نهایی تحقیق (سوال سوم) مبتنی بر مدل معادلات ساختاری نیز نشان داد، احساس عدم پذیرش، پیش‌بینی کننده رابطه منفی با سلامت ذهنی، درک از محیط آموزش و پیشرفت تحصیلی است و از سوی دیگر، درک از محیط آموزش و سلامت ذهنی پیش‌بینی کننده رابطه مثبت با پیشرفت تحصیلی است که نتیجه این بخش از تحقیق با نتایج تحقیقات ارسلان (Arslan)، سیمالار (Cemallar)، تلف و ارگان (Telef & Ergün) و کمبل (Campbell) همسویی دارد. در تبیین این بخش می توان گفت احساس عدم پذیرش به دلیل مشکلات احساسی، رفتاری، ارتباطی و یادگیری بر باورداشت های مثبت آموزشی تاثیر منفی دارد که این باورداشت ها و نگرش های منفی ذهنی منجر به ایجاد حس منفی نسبت به محیط های آموزشی می شود. علاوه بر این، نداشتن ارتباطات عاطفی مناسب و درست از محیط های آموزشی، منجر به کاهش انگیزه و امید به کسب یادگیری می شود و همین امر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان را تحت تاثیر قرار می دهد. از سوی دیگر، درک درست از محیط آموزش بر چشم انداز فکری یادگیرندگان تاثیر مثبت دارد که این نگرش ذهنی مثبت موجب ایجاد انتظارات بالای یادگیرندگان شده و همین انتظارات بالای آموزشی، پیشرفت تحصیلی به همراه دارد. علاوه بر این، درک درست از محیط آموزش در برابر احساس عدم پذیرش، نقش محافظتی در پیشرفت تحصیلی از خود نشان می دهد، طوری که انتظارات آموزشی بالا، می تواند اثرات منفی احساس ترد در پیشرفت تحصیلی را کاهش دهد [۸،۱۳،۱۶،۳۰]. در این راستا، طراحی مشاوره روانشناختی، مشاوره گروهی و برنامه های آموزش از دور از لحاظ کارایی و اهداف آموزشی، برای انجام اقدامات پیشگیرانه و مداخله اهمیت دارد. با کمک این برنامه ها، می توان درک درست و انتظارات بالای آموزشی یادگیرندگان را افزایش؛ اثرات منفی عدم پذیرش را کاهش و پیشرفت تحصیلی را پشتیبانی کرد. همچنین، برای کاهش تاثیرات منفی عدم پذیرش بر پیشرفت تحصیلی و درک درست و انتظارات بالای آموزشی یادگیرندگان، مشاوران و روانشناسان می توانند برنامه های پیشگیرانه را طراحی کنند تا حس تعلق به محیط های آموزشی را افزایش دهند. از مهم‌ترین محدودیت‌های تحقیق می‌توان به عدم همکاری به موقع دانشجویان جهت پاسخ‌گویی به سؤالات پرسشنامه ها و عدم کنترل برخی متغیرهای ناخواسته تحقیق اشاره کرد که در این راستا، نتایج پژوهش حاضر فقط قابل تعمیم به مراکز و واحد های تابعه دانشگاه پیام‌نور بوده و در صورت نیاز به تعمیم نتایج آن به نظام آموزش و پرورش، دانشگاه های دولتی، دانشگاه های علوم پزشکی، آزاد، غیرانتفاعی و پردیس باید با احتیاط و دانش کافی صورت بگیرد. بنابراین، بر اساس نتایج تحقیق سلامت ذهنی و درک از محیط آموزش بر پیشرفت تحصیلی تاثیر مثبت دارند و احساس عدم پذیرش، مانع پیشرفت تحصیلی بود. لذا بر این اساس، پیشنهاد می شود، مسؤولان آموزش عمومی و عالی کشور به هنگام نیازسنجی، طراحی، اجرا و ارزشیابی دوره‌های آموزشی، حتماً به سلامت ذهنی یادگیرندگان توجه جدی داشته باشند. و دیگر اینکه چون این تحقیق در محیط دانشگاه پیام نور انجام گرفته و ممکن است سوء گیری هایی در مراحل مختلف تحقیق صورت گرفته باشد، لذا از محققان درخواست می شود، این گونه تحقیقات را در محیط های دیگر آموزشی و با متغیر های چندگانه دیگر مورد مطالعه قرار دهند تا نتایج متقن تری حاصل شود و همچنین، پیشنهاد می شود، فراتحلیلی نیز در این باب انجام شود.

نتیجه گیری

درک از محیط آموزش در معنای درک درست مبتنی بر انتظارات بالای اهداف آموزشی به همراه سلامت ذهنی به عنوان سازه ای روانشناختی و مداخله ای در معنای باورداشت ها و نگرش های مثبت نسبت به محیط آموزشی بر پیشرفت تحصیلی تاثیر دارد، اما احساس عدم پذیرش و عدم تعلق به محیط آموزشی، مانع پیشرفت تحصیلی هستند.

ملاحظات اخلاقی

این تحقیق در قالب طرح پژوهانه در دانشگاه پیام نور استان اردبیل به شماره ۱۰۱۲/۲۱۶۰/د مورخ ۱۴۰۰/۸/۱۶ تصویب شده است.

تضاد منافع

نویسنده این مقاله هیچ گونه تضاد منافعی را اعلام نکرده است.

سپاس گزاری

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

از همکاری صمیمانه دانشجویان دانشگاه پیام نور مرکز خلخال، که در جهت اجرای تحقیق حاضر بسیار همراهی کردند کمال قدردانی و تشکر را دارم.

منابع

1. Sharifian M, Salehi K, Bagherifar A, Moghadamzadeh A. Phenomenological Analysis of the Factors of Decline in Motivation to Study at Secondary School Students. Applied Psychology Research, 2017; 7(3), 235-254. [Persian]

2. Najafi H. Comparing of the Effect of Blended and Traditional Teaching on Learning. Research Medical Education, 2019; 11(2), 54-63.[Persian]

3. Jadidi S. The Mediating Role of Academic Eagerness in the Relationship between Academic Help Seeking and Academic Adjustment of Students. Rooyesh, 2020;8(12),107-114.[Persian]

4. Najafi H. Investigating the Effectiveness of Help-Seeking Academic Strategies on Academic Well-Being, Academic Engagement and Academic Performance. Educational Research Journal, 2022;10 (44),116-215.[Persian]

5. Seyyed Kalan S, Maleki Avarsinn S, Najafi H. A Meta-Analysis of the Relationship between Emotional Intelligence and Academic Achievement in Persian Speakers Databases. Journal of Instruction and Evaluation, 2018; 10(40),129-149. [Persian]

6. Najafi H. Planning for Distance Education, 2016, Tehran: Sabz_Rayangostar.[Persian]

7. Najafi H, Najafiyan S, Fotohi F,Tahmorasi, Shahryari B. A Look at the Application of New Education in New Age, 2017, Tehran: Sabz_Rayangostar.[Persian]

8.Arslan G .Relationship between Sense of Rejection, Academic Achievement, Academic Efficacy and Educational purpose in High School Students. Education and Science, 2016; 41(183),293-304.

9. Najafi H. From E Learning To Blend Learning, 2019, Germany: LAMBERT.

10. Asadpour E, Sadat Hosseini M. The Effectiveness of Cognitive Group Therapy on Self-efficacy and Depression among Divorced Women. Practice in Clinical Psychology, 2018; 6 (4), 231-238.[Persian]

11. Bakhbani N .Perception of Class and Sense of School Belonging and Self-Regulated Learning: A Causal Model. Procardia-Social and Behavioral Sciences, 2014; 10(116), 1477-1482.[Persian]

12. Eryılmaz A, Aypay A. Relationships of High School Sdutent'Subjective Well-Being and School Burnout. International Online Journal of Educational Sciences, 2011; 3(1),181-199.

13. Cemallar Z. Schools as Socialization Contexts: Understanding the Impact of School Climate Factors on Students' Sense of School Belonging. Applied Psychology, 2010; 59(2), 243-272.

14. Farahani N, Eraghiye B. The Effect of Encouraging on Increase of High School Students' Sense of Connectedness with School in District in Tehran in 94-95 Academic Years. Journal of Excellence in Counseling and Psychotherapy, 2017;4(16),39-50. [Persian]

15. Renshaw L, Long A, Cook R. Assessing Adolescents'Positive Psychological Functioning at School: Development and Validation of the Student Subjective Wellbeing Questionnaire. School Psychology Quarterly, 2014;30(4),534-552.

16. Telef B, Ergün E. Self-Efficacy as a Predictor of High School Students' Subjective Well- being. Kuramsal EğitimbilimDergisi, 2013; 6(3), 423-433.

17 .McMahon D, Wernsman J, Rose S. The Relation of Classroom Environment and School Belonging to Academic Self-Efficacy Among urban fourth-and fifth-grade students. The Elementary School Journal, 2009;109(3),267-281.

18.Askaripoor T, Rahmani A, Aghaei H, Abolhasannejad V, Abbasi A M, Shafii motlagh M . Health sciences students' perception of the educational environment and its role in predicting academic buoyancy. Educes Strategy Med SC ,2020; 13 (4),360-370.[Persian]

19.Hannani S, Samii N, Khacian A. Comparison of Traditional and Jigsaw Teaching Methods on Learning and Perception of Learning Environment of Operating Room Students of Iran University of Medical Sciences. JNE,2019;8(5)39-46. [Persian]

20 .Zahed A, Karimiyanpoor G, Dashti E. The relationship between quality of life in the school and the students' academic eagerness with regard to the mediating role of self-concept. Journal of Educational and Educational Studies, 2014;3(11),48-31. [Persian]

21 .Shirbigi N, Mahamadi N, Mahamadi J.The Relationship between Teachers' Knowledge of High School Objectives and Educational Effectiveness: A

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]

Case Study of Secondary Schools in Santander.Two Quarterly Journal of Educational Planning, 2017;2(3),169-140. [Persian]

22. Foladi E, Kajbaf M, Ghamrani A. The Effectiveness of Educational Vital Education on Academic Achievement and Academic Self-efficacy of Female Students. Journal of Education and Evaluation, 2018;11(42),37-53. [Persian]

23. Balkıs M, Arslan G, Duru E. The school absenteeism among high school students: contributing factors. Paper presented at the International Congress on Education for the Future: Issues and Challenges (ICEFIC 2015), 2015, Ankara: Ankara University.

24. Allen A, Bowles T. Belonging as a guiding principle in the education of adolescents. Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 2012; 6(8), 108-119.

25. Adelabu H. Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents. Adolescence-San Dıego, 2007; 42(167), 525-531.

26. Renshaw L, Arslan G. Psychometric properties of the Student Subjective Wellbeing Questionnaire with Turkish adolescents: A generalization study, 2015, Ankara: Ankara University.

27. Goodenow C. The psychological sense of school membership among adolescents: Scale development and educational correlates. Psychology in the Schools, 2008; 9(30), 79-90.

28. Erickson S, Noonan M. Self-efficacy formative questionnaire. In The skills that matter: Teaching interpersonal and intrapersonal competencies in any classroom Thousand Oaks, 2018, CA: Corwin.

29. Renshaw L. A Replication of the technical adequacy of the Student Subjective Wellbeing Questionnaire. Journal of Psycho educational Assessment, 2015; 33(8), 757-768.

30. Campbell G. How are feelings of belonging and self-efficacy related to academic achievement? A literature review. Retrieved fromhttps://campbellgrahamm.files.wordpress.com/2014/11/belonging-self-efficacy-andacademicachievment.2014.

31. Shkullaku R. The relationship between self–efficacy and academic performance in the context of gender among Albanian students. European Academic Research, 2013; 1(4), 467-478.

[Downloaded from edcbmj.ir on 2026-11-26]